

Zaaknr. : 15.ZK10733/16.B0049

Kenmerk : 16IT009788

Barcode : 

Pilot Nieuwe Sanitatie Zundert

Mededeling voor het algemeen bestuur van 23 maart 2016

Portefeuillehouder: Th. Schots

Behandelend ambtenaar: Michel Moens

Inleiding

Vrijwel alle percelen in het buitengebied van de gemeenten in het werkgebied van waterschap Brabantse Delta zijn aangesloten op de riolering of hebben een eigen voorziening die het vrijkomende afvalwater verwerkt (IBA). Binnen nu en een aantal jaren is een groot deel van de riolering in het buitengebied van meerdere gemeenten aan vervanging toe. Samen met de relatief hoge (onderhouds)kosten van conventionele systemen en een grotere storingsgevoeligheid dan aanvankelijk werd voorzien, komt er een natuurlijk moment voor de gemeenten om de systeemkeuze te heroverwegen. De gemeenten moeten dan, in samenspraak met de betrokkenen, zoals waterschap Brabantse Delta, opnieuw beslissen welke oplossing voor het buitengebied de meest doelmatige is. Daarnaast biedt de Omgevingswet (vanaf 2018) juridische ruimte voor gemeenten om zelf de afweging te maken of het inzamelen van stedelijk afvalwater buiten de bebouwde kom doelmatig is of niet. Verder zijn in het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer afspraken gemaakt over een actievere rol van de landbouw in het toekomstig waterbeheer, hergebruik van afvalwater past bij deze rol.

Nieuwe of alternatieve sanitatie

Met de toepassing van nieuwe of alternatieve sanitatie (=anders omgaan met afvalwater) kan de aanleg van energieverbruikende en storingsgevoelige pompjes en kostbare infrastructuur mogelijk worden beperkt. Met gebruikmaking van moderne zuiveringstechnieken biedt nieuwe of alternatieve sanitatie mogelijkheden om water binnen het gebied te houden en te benutten. Zeker in samenwerking met het bedrijfsleven, de agrarische sector en recreatiehouders ontstaan zo nieuwe kansen. Dit is een voorbeeld waar de ambitie tot meer participatie en externe gerichtheid, zoals genoemd in 'Onze koers' kan worden verwezenlijkt. Ook in het Waterbeheerplan 2016-2020 (WBP) is opgenomen deze kansen te verkennen en deze eventueel een impuls te geven.

Nieuwe of alternatieve sanitatie brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee. Zo zijn er o.a. wettelijke bepalingen, heeft waterschap Brabantse Delta de primaire verantwoordelijkheid voor een goede waterkwaliteit en spelen in het verleden gemaakte keuzes en investeringsbeslissingen in m.n. zuiveringsinstallaties een belangrijke rol. In de afweging tussen drukriolering / centrale zuivering, IBA en nieuwe sanitatie spelen naast kwaliteits- / milieuoverwegingen ook kosten een belangrijke rol., Daarom wordt in de komende periode - in afstemming met gemeenten -, een nieuw *Beleid afvalwater buitengebied* ontwikkeld. In dit brede kader wordt dan logischerwijze ook het nieuwe IBA-beleid geïncorporeerd. Het werkplan voor de ontwikkeling van dit beleid is als bijlage bijgevoegd.

Pilot Gemeente Zundert

Gemeente Zundert is één van de eerste gemeenten binnen het werkgebied van waterschap Brabantse Delta die een grote vervangingsopgave op zich af ziet komen. De gemeente heeft een relatief groot buitengebied waarbij elke aansluiting is aangesloten op drukriool (met meer dan 1.000 drukrioolgemaaltjes) waardoor de vervangingsinvesteringen fors op de rioolheffing drukken. Met het naderen van de vervangingstermijn, neemt het risico op storingen door toenemende slijtage als gevolg van beperkte middelen toe. Vanuit kostenbesparing gedreven is de gemeente op zoek naar alternatieven voor sanitatie. De gemeente is daarom voornemens een pilot nieuwe sanitatie uit te voeren.

De pilot in Zundert beoogt de toepassing van nieuwe of alternatieve sanitatie in een drietal kleine gebieden. In de pilot wordt een actieve samenwerking gezocht tussen landbouw, waterbeheer en de gemeente. Het is een gezamenlijke zoektocht naar mogelijke alternatieve sanitatievormen waarbij het streven is gericht op het wederzijds benutten van kansen. Door slimme samenwerkingsverbanden kan bijvoorbeeld effluent worden hergebruikt in boomkwekerijen.

In de pilot ligt het accent op een experimentele toepassing van vrijval riolering, bestaande uit kleine buisdiameters in combinatie met een minder steile ligging. Op deze wijze wordt voor het transport gebruik gemaakt van de zwaartekracht en zijn veel minder pompjes nodig, dit bespaart kosten.

Tevens wordt onderzocht of met de inzet van alternatieve systemen, zoals bijvoorbeeld verticaal doorstroomde helofytenfilters en CBA's (centrale behandelingssystemen voor afvalwater), het afvalwater lokaal of decentraal kan worden verwerkt, zonder dat dit koste gaat van de ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater. In de pilot wordt gekeken of kostenbesparingen mogelijk zijn door:

- het beperken van de hoeveelheid riool-infrastructuur (reductie drukrioolgemalen en of transportlengte);
- toepassing van de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van vrij verval riolering;
- hergebruik van grondstoffen als water, nutriënten en organische stof (circulaire economie).

De pilot is zeer positief ontvangen door de gemeenteraad van Zundert en als onderdeel van het nieuwe breed gemeentelijk rioleringsplan (vGRP) in december 2015 vastgesteld. De pilot wordt door de koepelgroep ONNS, waar ook het waterschap deel van uitmaakt, gezien als een positieve ontwikkeling. ONNS staat voor Ontwikkeling Nieuwe Sanitatie Systemen. Het is een coördinerend platform met betrekking tot nieuwe sanitatie waar informatie wordt uitgewisseld en waar activiteiten op elkaar worden afgestemd. Ook vanuit STOWA en Stichting RIONED is interesse getoond in de pilot.

Participatie waterschap pilot Zundert

Waterschap Brabantse Delta is een gelijkwaardige partner in de pilot nieuwe sanitatie en bepaalt mede de kaders. Het is een experiment op kleine schaal en biedt de mogelijkheid om (praktijk)kennis op te doen en een visie te vormen over duurzame alternatieven voor de verwerking van afvalwater in het buitengebied. De pilot past tevens in het nieuw te ontwikkelen beleid afvalwater buitengebied en vormt een concreet handvat voor het bepalen van eventuele kostenverschuivingen binnen de afvalwaterketen. Om de prestaties van de alternatieven, de effecten op de KRW-doelstellingen en de eventuele financiële/maatschappelijke voordelen en andere resultaten op de juiste manier te wegen worden beoordelingscriteria opgesteld. Mogelijke beoordelingscriteria zijn:

- Ecologische kwaliteit ontvangend oppervlaktewater (geen achteruitgang op KRW-klasse)
- Zuiveringsrendement (tbv inschatting effecten)
- Maatschappelijke kosten (investeringsuitgaven, beheerkosten en de verschuiving daarin)
- Beheeraspecten (o.a. verstoppingsgevoeligheid kleine leidingdiameters, robuustheid systeemonderdelen, verwerkingsmogelijkheden biomassa)
- Onderhoudsaspecten (o.a. onderhoudsfrequentie mechanische onderdelen/toplaag helofytenfilter)
- Herbruikbaarheid van grondstoffen (o.a. fosfaat, stikstof, water)
- Seizoensgebonden gevoeligheden (o.a. langdurige vorst, langdurige droogte)
- Gebruik (o.a. geen gebruik chemische middelen, hoe gaan bewoners ermee om)

De pilot is een kans om binnen het beheersgebied ervaring op te doen met nieuwe sanitatieconcepten. De pilot vereist wel een zorgvuldige werkwijze, omdat de KRW-klasse in het buitengebied van Zundert minimaal gelijk moet blijven en zo mogelijk moet worden verbeterd. Ten behoeve van de pilot wordt een projectplan uitgewerkt en een monitoringsplan opgesteld (meten prestaties en bepalen effecten). Om eventueel nadelige milieu-effecten tijdens de pilot te beperken worden passende maatregelen genomen.

Perspectief 2020

De pilot is voor waterschap Brabantse Delta geslaagd als het praktijkonderzoek resulteert in een betrouwbare en gezamenlijk gedragen basis, die mede de beslissing van gemeenten ondersteunt om nieuwe sanitatieconcepten wel of niet (onder bepaalde randvoorwaarden) verder uit te rollen in het buitengebied. Het is een stap op weg naar een maatschappelijk optimum voor de verwerking van afvalwater afkomstig van verspreide bebouwing.

Benodigde middelen

Vanuit waterschap Brabantse Delta wordt capaciteit beschikbaar gesteld voor advisering/kennisdeling en wordt zorggedragen voor de uitvoering en financiering van de praktijkmetingen. De kosten kunnen worden gedekt uit de exploitatiebegroting, waarbij het zwaartepunt van de advieskosten door het cluster Zuiveringsbeheer en de monitoringskosten door afdeling Kennis en Advies in 2017 komen te liggen.

Bijdrage aan doelen voor MVO, innovatie en klimaatadaptatie

Kostenbesparing, verduurzaming van de waterketen, versterking van de lokale economie (groenblauwe diensten) en het bijdragen aan de ecologische waarden in het gebied passen goed bij maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het zoeken naar duurzame alternatieven is een vorm van innovatie en biedt uitstekende combinatiemogelijkheden voor andere klimaatadaptatieve maatregelen in het buitengebied.

Communicatie

Op basis van ontwikkelingen tijdens de pilot wordt in onderling overleg tussen gemeente en waterschap bepaald of het uit laten gaan van een persbericht wenselijk is. Na voltooiing van de pilot volgt een persbericht waarin de implicaties voor de te volgen koers worden belicht.

Bijlage:

Werkplan beleid afvalwater buitengebied

In het streven naar een meer doelmatige afvalwaterketen, waarin een gebalanceerde situatie wordt gezocht tussen financiële prestaties, operationele prestaties en risico's, heeft waterschap Brabantse Delta te maken met nieuwe verdelingsvraagstukken en nieuw te ontwikkelen afwegingskaders. Om hier op zorgvuldige wijze invulling aan te kunnen geven is bijgevoegd werkplan "beleid afvalwater buitengebied" opgesteld¹. Het werkplan steekt in op een integrale benadering van het vraagstuk en gaat uit van een met input van gemeenten vorm te geven waterschapsbeleid voor het afvalwater afkomstig van huishoudens en bedrijven in het buitengebied. De beleidsnotitie is gericht op drie hoofdthema's:

- Drukriolering
- IBA's
- Nieuwe/alternatieve sanitatieconcepten.

Het werkplan gaat uit van een beleidstraject waarbij waterschap Brabantse Delta de input van gemeenten uit de SWWB (Samenwerking Water Midden- en West Brabant) regio benut. De ambitie is erop gericht om het beleid voor de zomer 2016 op ambtelijk niveau gereed te hebben en eind 2016 te benutten voor het bestuurlijke traject. Verder wordt voorzien in een evaluatie van het nieuwe beleid begin 2018.

Stap 0. Interessepeiling

Het beleidstraject wordt opgestart onder gemeenten binnen de regio SWWB. Vanuit de SWWB werkgroep beleid worden de gemeentelijke waterpartners benaderd en de interesse gepeild om mee te doen aan het traject. Samen met de geïnteresseerde waterpartners worden de volgende stappen doorlopen.

Stap 1. Gelijk vertrekpunt

Onlangs is het rapport "Keuzeprocess afvalwater buitengebied" van STOWA en Stichting RIONED verschenen. Het rapport is opgesteld om het proces van heroverweging buitengebied te ondersteunen en vormt daarom een goed vertrekpunt. Als eerste wordt de situatie binnen het werkgebied van waterschap Brabantse Delta beschreven. Op deze wijze is sprake van een eenduidig vertrekpunt en zijn de deelnemende waterpartners op de hoogte. Dit wordt vastgelegd in een gespreksnotitie. Stappen 2 en 3 zijn in overeenstemming met het rapport "keuzeprocess afvalwater buitengebied".

Stap 2. Definitie eigen vraag en omgeving kennen

Via de SWWB-werkgroep beleid wordt in een kort tijdsbestek een beeld opgehaald bij de gemeentelijke waterpartners (grove schifting en kansen zien) om grip te krijgen op de meest relevante zaken. Om ervoor te zorgen dat het beleid aansluit bij de behoeften die leven binnen het werkgebied van waterschap Brabantse Delta worden de vragen, problemen en ontwikkelingen die er spelen bij de deelnemende gemeenten geïnventariseerd en geanalyseerd en op basis daarvan ook eventuele andere stakeholders. Hiervoor wordt de SWWB-bijeenkomst van 17 maart 2016 benut.

Stap 3. Kaders en ontwikkelingen

In deze stap worden de kaders en ontwikkelingen nader in beeld gebracht. Het gaat daarbij om de vragen: Wat willen we (beleid en ambities)

Wat mogen we (regelgeving)

Wat kunnen we (techniek, eerdere besluitvorming)

Hierbij komen aan de orde zaken als KRW-doelstellingen, bestaande contracteisen, gemaakte investeringen, vervangingsopgaven, te verzilveren kansen, ontzorgingsconcepten, etc.

Doel is om voor waterschap Brabantse Delta en de gemeenten binnen het werkgebied duidelijk omlijnde kaders in beeld te brengen waarin de waterpartners zich goed kunnen herkennen. Dit kan in een later stadium eventueel worden uitgebreid voor overige stakeholders (zoals bijvoorbeeld land- en tuinbouw, natuur).

Na stap 3 volgt een afstemmoment met de portefeuillehouder.

¹ Tijdens de AB vergadering van 27 mei 2015 zijn op basis van het jaarverslag Zuiveringsbeheer vragen gesteld over de doelmatigheid van IBA's als "best beschikbare techniek" voor ongerioleerde lozingen en zijn zorgen geuit over het zuiveringsrendement van IBA's. Naar aanleiding hiervan is een start gemaakt met een actualisatie van het IBA-beleid. Dat dit nog niet heeft geleid tot een geactualiseerd beleidsplan heeft een aantal redenen.

Bij het IBA-beleid speelt een aantal relevante ontwikkelingen, zo is de wet- en regelgeving gewijzigd en dient de Omgevingswet zich aan. Ook neemt landelijk de belangstelling voor alternatieve sanitatieconcepten toe en vinden op kleine schaal experimenten plaats. Vanuit doelmatigheid gedreven intensificeert de samenwerking met gemeenten. Op deze punten is geoordeeld dat het IBA beleid niet langer een op zichzelf staand beleidsonderwerp is maar onderdeel uitmaakt van een groter geheel. De actualisatie van IBA-beleid wordt daarom integraal opgepakt in het beleid afvalwater buitengebied.

Stap 4. Opstellen concept beleidsnotitie

Op basis van voorgaande stappen wordt een concept beleidsnotitie opgesteld waarin de vragen, ontwikkelingen en kaders bijeen zijn gebracht. De beleidsnotitie geeft aan waar waterschap en gemeenten staan en wat de beleidsruimte is op basis van een eerste verkenning. De concept-beleidsnotitie wordt voorgelegd aan de werkeenheden van de SWWB met als doel de eerste ambtelijke reacties op het stuk op te halen en het draagvlak te verkennen.

Stap 5. Workshop

Aan de hand van de concept-beleidsnotitie wordt een tweede bijeenkomst georganiseerd met de deelnemende partijen, eventueel aangevuld met andere gemeenten/stakeholders. Voorafgaand aan de workshop wordt de concept beleidsnotitie toegestuurd met het verzoek om alvast na te denken/intern terug te koppelen over een beperkt aantal vragen. Doel van de workshop is om te kijken of de beleidskaders zodanig op elkaar kunnen worden afgestemd dat sprake is van een gezamenlijk gedragen beleidsspoor.

Stap 6. Bijstellen concept beleidsnotitie en terugkoppeling

De resultaten van de workshop worden verwerkt in de concept-beleidsnotitie. De bijgestelde concept-beleidsnotitie wordt rondgestuurd aan de waterpartners met het verzoek deze intern terug te koppelen, reacties te verzamelen en deze op hoofdlijnen terug te koppelen. De reacties worden gebundeld, geanalyseerd en verwerkt tot een bestuurlijk advies. Na stap 6 volgt, indien gewenst, een afstemmoment met de portefeuillehouder.

Stap 7. Bestuurlijk traject/vaststellen beleid

Na het doorlopen van een bestuurlijk traject wordt gestreefd naar vaststelling van het beleid door waterschap Brabantse Delta eind 2016.

Stap 8. Evaluatiemoment

Het buitengebied beleid vormt een nieuw onderwerp in de beleidsagenda van waterschap Brabantse Delta. Het ontwikkelingstraject stopt niet bij de bestuurlijk vaststelling van het beleid. Voorgesteld wordt om na twee jaar een beleidsevaluatiemoment te plannen. De pilot nieuwe sanitatie in Zundert en eventuele andere kleinere initiatieven kunnen (binnen een gecontroleerde situatie) als pilot dienen om ervaring op te doen en ruimte te bieden aan eventuele doorontwikkeling van beleid. Het beleid afvalwater buitengebied wordt in 2018 geëvalueerd.

Planning / proces

Met inachtneming van vakantieperioden is het haalbaar om de concept-beleidsnotitie voor de zomervakantie 2016 gereed te hebben. Gelet op het interactieve karakter van het proces en de gewenste koppeling met de SWWB werkgroep beleid en SWWB-bijeenkomsten bestaat risico op uitlopen van de planning. Dit risico wordt beperkt door tijdig te plannen, af te stemmen, gebruik te maken van reeds geplande SWWB-bijeenkomsten en proces en inhoud te scheiden (focus aan kunnen brengen en elkaars werkzaamheden kunnen opvangen). Het bestuurlijk traject wordt najaar 2016 doorlopen met een beoogde vaststelling van de beleidsnotitie eind 2016. De periode 2017-2018 wordt beschouwd als een ontwikkeltraject, waarna begin 2018 een evaluatie plaatsvindt.

Organisatie

De trekker van het beleidsproces is waterschap Brabantse Delta (afdeling Beleid en Planadvies) waarbij intensief wordt afgestemd met de SWWB werkgroep beleid.

Communicatie

Gelet op het gezamenlijke karakter van de beleidsnotitie wordt voorgesteld om de intentie uit te spreken hierin in breder verband over te communiceren. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de nieuwsbrief SWWB en tekstvoorstellen die de waterpartners kunnen gebruiken voor interne communicatie.